

позначені такі місця: Менора та Хрест у Бабиному ярі, Менора у яру, де були розстріляні євреї Лубен; культові будови: церква, синагога, нові архіви та музеї (Яд ва Шем), пам'ятники тощо. Важливі приватні матеріальні (фотокартки, альбоми, листи, малюнки, картини) і духовні (музика, пам'ять людей, запахи тощо) місця пам'яті.

Звертаючись до травматичних подій ХХ ст., формуючи новий дискурс трагічного минулого, названі твори й самі перетворюються на місце пам'яті.

Література

1. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / П'єр Нора ; пер. з франц. Андрій Репа. К. : Кліо, 2014. 272 с.

Петухова О. І.
к. філол. н., доцент
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА ПРОЯВУ ОПОЗИЦІЇ "СВОЄ"/ "ЧУЖЕ" В ЦИКЛІ "SPQR" ДЖ. М. РОБЕРТСА

Творчість сучасного американського письменника Джона Меддокса Робертса різноманітна в жанровому плані. Це й фантастичні романи та оповідання, детективи, пригодницькі твори. Проте майже весь літературний доробок митця виразно тяжіє до історичної тематики. Досить відомим є багатотомний цикл історичних детективів Дж. М. Робертса "SPQR", події якого розгортаються в Давньому Римі епохи пізньої Республіки (I ст. до н. е.). Головним героєм циклу виступає представник старовинного плебейського роду Децій Цецилій Метелл, який час від часу проводить приватні розслідування злочинів (переважно вбивств) на замовлення римської аристократії.

Ретродетективи Дж. М. Робертса майже не досліджувалися зарубіжним та вітчизняним літературознавством. Існують лише рецензії на окремі романи, що входять до циклу, у друкованій та електронній періодиці (переважно англomовній), кілька статей у збірках наукових праць. Серед інших треба особливо згадати розвідку Т. Льюїс "Джон Меддокс Робертс та Стівен Сейлор: Розслідування у останнє десятиліття Римської Республіки" та розділ у монографії В. Чорної та І. Чорного "Давній Єгипет у сучасному англо-американському ретродетективі", де частково розглянуто поетику творів, які входять до циклу "SPQR". Зрозуміло, що цього недостатньо для засвоєння літературознавством такого цікавого матеріалу. Наше дослідження ми присвятимо окремій проблемі, пов'язаній із проявом у творах письменника опозиції "своє"/ "чуже", зокрема у сфері релігії. Для розгляду взято 4-у та 5-у частини циклу, романи "Храм муз" та "Сатурналії".

Цикл "SPQR" являє собою широку панораму життя не тільки самого Рима, а й так званого Римського світу – країн, які були завойовані римлянами й потрапили під їхній вплив. Зображенню місцевого колориту: архітектури, побуту, вірувань, судочинства, соціального устрою суспільства, ритуалів, наїдків та напоїв приділяється дуже багато уваги. Подекуди ці замальовки затьмарюють відтворення історичних характерів і шкодять динаміці розвитку детективного сюжету. Сищик не стільки розплутує кримінальні загадки, скільки висловлює свої думки або ставлення з приводу різноманітних речей або явищ, із якими він стикається на шляху розслідування.

Злочини, які доводиться розслідувати Децію, майже завжди вчинюються представниками пануючих верств. Це або патриції, або жерці чи військові, які порушують цілісність Римського світу, рівновагу, яка існує в ньому. Сам герой, не дивлячись на свій молодий вік, є прибічником традиційної римської моралі й релігії. Тому не дивно, що головну увагу він приділяє збереженню й відновленню усталених віками звичаїв та канонів. У цій сфері й виявляються основні прояви опозиції "своє" / "чуже" в циклі "SPQR". Вона базується на таких дихотоміях, як "віра" / "безвір'я", "побожність" / "блюзнірство", "обличчя" / "машкара", "чудо" / "буденність" тощо.

Злочинці в "Храмі муз" та "Сатурналіях" лише вдають, що є віруючими людьми. Насправді ж вони обманюють і людей, і, що набагато гірше, богів. Удаваний "пророк" малоазійського бога Баала-Арімана Атакс ("Храм муз") ховає обличчя за машкарою побожності й святості. Усі "чудеса", якими він вражає уяву натовпу, є нічим іншим як технічними винаходами, зробленими майстерними руками олександрійського вченого Іфікрата. Письменник докладно зображає Атаксове шахрайство зі статуєю бога, що розмовляє. Нічого дивного й фантастичного в цьому епізоді немає. Існує чимало історичних свідочств щодо таких шахрайств, які вчинялися стародавніми жерцями язичницьких культів.

Не віра, а жадоба влади й багатства рухають Атаксом та його спільниками Ородом та Ахіллою. Безвір'я злодіїв веде їх до блюзнірства й скоєння кримінального злочину (вбивства винахідника Іфікрата Хіоського). Обтяжуючою обставиною для Деція є те, що злодіянство було скоєно в храмі Муз – Музейоні, що в очах Деція є нечуваним святотатством. Злочин стає немов би поштовхом для пробудження "другого Я" героя, який не заспокоюється доти, поки вбивці не будуть знайденими й покараними. Метелл-молодший сам тимчасово стає уособленням божественних сил і провидіння, давнім культурним героєм, який діє попри те, що весь світ постає проти нього й відновлення порядку загрожує його власному життю та здоров'ю.

Опозиція "своє" / "чуже" в романі "Храм муз" розгортається на відверто "чужому" географічному й культурному просторі, оскільки події відбуваються у "варварському" Єгипті, а римській релігії протистоїть "чужий" східний культ. Інакше побудовано цю опозицію в "Сатурналіях", де дихотомію справжній вірі складає ця ж римська віра, проте в більш архаїчному варіанті. Децій стикається з темними культурами й ритуалами, одним із проявів яких є людські жертвопринесення. Розслідуючи ці події, сищик приходить до висновку, що порядок таки не було порушено й межу між побожністю й блюзнірством жриці темних сил не перейшли.

Головним у "Сатурналіях" стає пошук убивці кількох римських громадян, який сховав своє обличчя за машкарою. Як і в "Храмі муз", Децієм оволодіває священна лють, що робить його невразливим для ворожих випадів. Герой дає обітницю й посвячує себе верховному римському богу Юпітеру. Відтак викриття злодія Луція Кальпурнія Бестії й покарання його на Тарпейській скелі стають проявом торжества віри над безвір'ям, справжнім чудом, яке взяло гору над буденністю.

Література

1. Roberts J. M. SPQR IV. The Temple of the Muses. NY : Minotaur Books, 1999. 240 p.
2. Roberts J. M. SPQR V. Saturnalia. NY : Minotaur Books, 2003. 288 p.
3. Черная В., Черный И. Древний Египет в современном англо-американском ретродетективе. Москва : Мануфактура. 2008. 170 с.

